

FAMILIA NOBILILOR FODOR ÎN SECOLELE XVI–XVII

Dragoș-Lucian Țigău*

Cuvinte cheie: *Banat, Caransebeș, Fodor, genealogie, nobilime*

Schlagwörter: *das Banat, Karansebesch, Fodor, der Stammbaum, das Adeltum*

Cercetările din ultimele decenii asupra elitelor medievale au luminat, cu rezultate notabile¹, destinul multor familii bănățene. Cunoașterea și evaluarea globală a acelei numeroase nobilimi (*magna nobilitas*) înzestrate cu însemnate privilegii², impune extinderea investigațiilor și asupra familiilor care, deși restrânse numeric, au avut o evoluție istorică promițătoare. Printre familiile ignorate de istoriografie se află și aceea a nobililor Fodor. Mărturiile disperate și lacunare, adunate cu răbdare, permit reconstituirea aspectelor esențiale din viața acestei familii: onomastica, succesiunea generațiilor, alianțele matrimoniale cu alte familii, situația materială, demnitățile și funcțiile fiecărui membru, confesiunea și educația.

În privința numelui de familie, părerile lingviștilor sunt consonante: patronimicul derivă din termenul maghiar *fodor*, în traducere *creț*, *Crețul*, care desemnează o persoană cu părul ondulat³. Numele de familie este ortografiat constant sub forma *Fodor*. Excepția se regăsește în opera cronicarului István Szamosközi care îl prezintă pe nobilul Francisc Fodor sub forma latinizată

* Școala Superioară Comercială “Nicolae Kretzulescu”, bd. Hristo Botev, nr. 17, București, e-mail: dragoslucian68@yahoo.com.

¹ Ioan Aurel Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj Napoca, 1991; Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514*, București, 2000; Ligia Boldea, *Nobilimea românească din Banat în secolele XIV-XVI (origine, statut, studiu genealogic)*, Reșița, 2002; Costin Feneșan, *Diplome de înnobilitare și blazon din Banat. Secolele XVI-XVII*, Timișoara, 2007.

² *Călători străini despre Țările Române*, III, București, 1971, p. 121; Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, II/5 (1552-1575), București, 1897, p. 493: *habere ipsam universitatem nobilium efficacia privilegia* (1561).

³ *Dacoromania*, I (1920-1921), Cluj, 1921, p. 269; Ladó János, *Magyar utónév könyv*, Budapest, 1971, p. 158; Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 204. Cuvântul *Fodor* mai are și sensul de *blănar*.

*Franciscus Crispus*⁴. Astfel, o trăsătură fizică a generat un apelativ care, ulterior, s-a transformat în nume de familie. De asemenea, această derivație explică existența mai multor familii cu numele Fodor în Banat, Transilvania și Moldova⁵.

Despre originea etnică, documentele nu oferă nicio informație sau sugestie. Patronimicul oficial exprimă apartenența la elementul maghiar, dar el poate ascunde o sorginte românească. Cert este doar caracterul bilingv al membrilor familiei care s-au afirmat și s-au integrat într-un mediu preponderent românesc, având capacitatea de a purta corespondență în limba maghiară cu autoritățile Principatului ardelean.

Arborele genealogic al familiei, structurat pe șase–șapte generații, cuprinde 16 membri, din care 11 bărbați și cinci femei. Sub aspect documentar, viețile acestor oameni sunt luminate inegal: cinci membri sunt atestați o singură dată, alți patru au fost consemnați între 2–8 ani, despre trei persoane există mențiuni întinse pe parcursul a 14–28 ani, iar patru reprezentanți pot fi urmăriți în acte pentru 40–65 de ani. În cazul a nouă persoane se poate stabili cel puțin o legătură de rudenie cu restul membrilor familiei.

Începuturile familiei se plasează în anii 1491–1494, când era atestat un Ioan Fodor *de Lewrinche* (azi Nevrincea, lângă Lugoj) ca martor sau ca opozant la introducerea în posesie⁶. Acest Ioan Fodor, proprietar de pământ, persoană adultă și cu oarecare autoritate, ilustrează nivelul social de la care familia și-a început ascensiunea. Descendența lui Ioan Fodor nu este cunoscută, însă legătura sa cu viitoarea familie nobiliară este dovedită prin faptul că posesia Nevrincea se regăsește ulterior în patrimoniul imobiliar al neamului Fodor. A doua generație este reprezentată tot de un singur personaj

⁴ *Monumenta Hungariae Historica* (=MHH). *Scriptores*, XXIX, Budapest, 1877, p. 11.

⁵ În 1451-1452 este atestat un *Petrus Fodor de Serked de pertinencys Lugas* (Hurmuzaki, *Documente*, II/2 (1451-1510), 1891, p. 2, 3, 12). La 1607-1608 trăiau Martin Fodor (în Lipova) și Ștefan Fodor (diac în Lugoj), cf. C. Feneșan, *op. cit.*, p. 84-85, 240. Mai târziu, între 1636-1686, un alt Ștefan Fodor a fost *Judex Regius oppidi et sedis Szaszváros*, cf. MHH. *Török magyarköri állam-okmánytár*, I/4, Pest, 1869, p. 425; I/5, 1870, p. 404; I/9, 1872, p. 385; Albert Amlacher, *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos, Hermannstadt*, 1879, p. 227, 235, 266. În Moldova sunt atestate câteva persoane cu numele Fodor, între 1594-1624, cf. Alex. I. Gonța, *DIR. A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)*. *Indicele numelor de persoane*, București, 1995, p. 214.

⁶ Hurmuzaki, *Documente*, II/2, p. 322; Frigyes Pesty, *Krassö vármegye története*, III, Budapest, 1882, p. 470.

masculin, anume de Francisc Fodor *de Welkfalva/ de Welkowch*. Pe parcursul a opt ani (24 iunie 1539–13 ianuarie 1547), Francisc Fodor este prezentat ca nobil⁷. Un act din 24 martie 1542 oferă o informație prețioasă: nobilii Francisc Fiat, Francisc Fodor și Francisc Moise erau frați după mamă (*fratres uterini*)⁸. Acest amănunt atestă nu numai căsătoriile succesive ale unei femei nobile, ci și înrudirea a trei neamuri distinse, dintre care Fiat de Armeniș a fost una din cele mai puternice familii din Banatul medieval. Sfârșitul nobilului Francisc Fodor este consemnat la 27 aprilie 1560, dată la care erau menționați și copiii săi: Mihai și Adviga (a treia generație a familiei)⁹.

Mihai Fodor de *Meszfalvi/ de Meezkeo* (azi Var, lângă Caransebeș)¹⁰ și-a păstrat titlul de nobil, fiind atestat sistematic între 1559–iunie 1573, fără a i se arăta descendența. A fost căsătorit cu Barbara Flore(a), această doamnă apărând ca văduvă la 12 aprilie 1586¹¹. Sora sa, Adviga, a avut două căsnicii, prima dintre ele cu nobilul George Moise (1560). Aici se poate remarca tendința familiilor Fodor și Moise de a continua, din certe rațiuni materiale, înrudirea prin alianță existentă de câteva decenii. Această legătură s-a desfăcut prin moartea lui George Moise, înainte de 22 noiembrie 1563. Dispărutul a lăsat în urma sa o văduvă orfană, împovărată cu creșterea unor copii mici (*domina Adviga a dicto quondam marito suo fuisset orphana relictă, ac proles suos in tenera etate constitutos existentes*)¹². Adviga Fodor nu a rămas mult timp văduvă, pentru că la 8 ianuarie 1566 era prezentată ca nevasta nobilului Mathias *Pribek* (Pribeagul) de Caransebeș. Această căsnicie s-a încheiat tot din motive naturale, Adviga apărând ca văduvă pentru a doua oară¹³, în 1588. Cei doi frați au fost contemporani cu un alt membru al familiei, Ioan Fodor

⁷ *Ibidem*, II/4 (1530-1552), 1894, p. 193, 226, 360-362, 388, 392.

⁸ *Ibidem*, p. 288.

⁹ *Ibidem*, II/5, p. 468.

¹⁰ Sz., ian. 1870, p. 58 (1559); Frigyes Pesty, *A Szörényi Bansk és Szörény vármegye története*, III, Budapest, 1878, p. 362 (21 iunie 1568). Coriolan Suciu arată așezarea ca dispărută, dar nu exclude ca aceasta să fie satul Var de azi (*Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, II, București, 1968, p. 369).

¹¹ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, p. 467-468, 474, 523, 650-651, 725; Fr. Pesty, *Szörényi*, III, p. 332; idem, *Krassó*, IV, 1883, p. 117-118 (1586).

¹² *Ibidem*, p. 468, 534.

¹³ *Ibidem*, p. 650-651; Fr. Pesty, *Szörényi*, II, p. 4 (1588); III, p. 332 (1566).

de Welche, amintit o singură dată (5 iulie 1548), cu ocazia unei introduceri în posesie¹⁴.

A patra generație este ilustrată doar de nobilul Francisc Fodor, singurul membru al familiei căruia i se cunosc anii nașterii și decesului. O însemnare din 1599 arată că Francisc Fodor avea atunci 35 de ani¹⁵, indiciu al nașterii sale în anul 1564. Este posibil ca acest Francisc să fi fost fiul lui Mihai Fodor, primind la botez numele bunicului său. A fost căsătorit cu Caterina Pribek¹⁶, aspect menționat pentru anul 1590, și tot de atunci documentele îl surprind cu ocazia îndeplinirii unor activități diverse¹⁷. Meritele sale au fost recunoscute într-o diplomă de înnobilare¹⁸ din anul 1594. În 1604, viața sa a fost curmată brutal de către haiducii sârbi care ocupau orașul Caransebeș (*Franciscus Fodor, Nobilis Karansebesinus qui a Rascianis fuit interfectus*)¹⁹. Descendența acestui nobil este prezentată foarte târziu (1639), când erau enumerați copiii: Nicolae, Mihai, Ana și Magdalena²⁰. Despre primul dintre băieți, Nicolae Fodor, se cunoaște că era născut în 1595. Anul nașterii este dedus din procesul verbal al unei audieri de martori, redactat la 25 noiembrie 1655, moment în care Nicolae Fodor avea 60 de ani²¹. Viața sa, relativ îndelungată, nu se reflectă decât în câteva mărturii documentare (1624, 1638, 1650)²², fapt care explică de ce starea sa civilă rămâne obscură. În schimb, viața fratelui său, Mihai Fodor, are privilegiul unei cunoașteri mult mai cuprinzătoare. Șirul mărturiilor începe la 1616, cu ocazia unei tranzacții imobiliare, și continuă constant până în anul 1644. Actele vremii ilustrează că nobilul Mihai Fodor a fost o persoană înstărită și a ocupat pentru o lungă perioadă demnități importante la nivelul orașului

¹⁴ *Ibidem*, II/4, p. 428.

¹⁵ Fr. Pesty, *Szörényi*, I, p. 324.

¹⁶ *Ibidem*, p. 465, 474-475.

¹⁷ *Ibidem*, II, p. 224; idem, *Krassó*, IV, p. 142, 182, 201, 206, 224-225, 230.

¹⁸ C. Feneșan, *op. cit.*, p. 34, nota 90. Cel mai probabil, diploma era o reconfirmare a nobleței și privilegiilor, care înlocuia acte mai vechi distruse sau pierdute.

¹⁹ Wolfgang Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, VI, Cibinii, 1793, p. 47 și 65.

²⁰ Fr. Pesty, *Szörényi*, II, p. 114.

²¹ Magyar Országos Levéltár (=MOL), P szekció, P291, *Gámán család*, 1 tétel 1536-1905, f. 80r (al treilea martor).

²² Fr. Pesty, *Krassó*, IV, p. 280-282, 310-311; idem, *Szörényi*, II, p. 243.

Caransebeș și al comitatului Severin²³. A avut împliniri și în viața personală, la 1639, fiica sa Barbara fiind deja căsătorită cu nobilul Gabriel Kun²⁴. Tot din 1639 provin informații despre Ana și Magdalena, ficele pomenitului Francisc Fodor. Ambele fete au avut o viață rostuită, Ana fiind căsătorită cu nobilul Ioan Fiat, iar Magdalena unindu-și destinul cu cel al nobilului Ioan Giurma. Prima doamnă i-a dăruit soțului ei doi băieți (Gabriel și Iacob Fiat), în timp ce sora sa avea o fiică, numită tot Magdalena, deja măritată cu Nicolae Henczi²⁵. Din această generație a făcut parte și Barbara Fodor, menționată în anii 1654–1655 ca soția lui Baltazar Fiat. Acest nobil era fratele mai mare al lui Ioan Fiat, amintit mai înainte, între cei doi fiind interpuși alți trei frați. Astfel, diferența de vârstă dintre Baltazar și Ioan Fiat era de aproximativ cinci ani, fapt care sugerează, cu o mare probabilitate, că și nevestele acestora, Barbara, respectiv Ana Fodor, au făcut parte din aceeași generație. Barbara Fodor și Baltazar Fiat au avut patru copii: Ioan, Francisc, Caterina și Barbara²⁶.

În a șasea generație a familiei pot fi plasate cinci persoane a căror viață s-a consumat pe parcursul secolului al XVII-lea. Două dintre acestea, deja amintite, au fost ficele fraților Mihai și Magdalena Fodor, care în 1639 erau căsătorite. Un posibil văr al celor două doamne a fost *egregius nobilis* Ioan Fodor care, la 30 august 1688, împlinise 65 de ani²⁷. Născut în 1623, Ioan Fodor era mai mic față de Barbara Fodor și Magdalena Giurma, dar de o vârstă apropiată cu acestea. La cumpăna secolului XVII, a trăit un alt Francisc Fodor, al treilea din familie cu acest prenume. De condiție nobilă, Francisc a fost căsătorit cu Suzana Barczay (27 febr. 1649) și a ocupat demnitatea de vicecomite al comitatului Severin²⁸. Procesul verbal al unei audieri de martori, din 25 noiembrie 1655, este simultan ultima mărturie despre nobilul Francisc Fodor și prima pentru viața lui Mihai Fodor cel tânăr (*ifjabbik Fodor Mihály*)²⁹.

²³ Idem, *Szörényi*, II, p. 99, 115, 243; idem, *Krassó*, IV, p. 298; *TT*, 1884, p. 319; C. Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Timișoara, 1981, p. 151-152, 158, 169-179; idem, *Diplome*, p. 132.

²⁴ *Ibidem*, p. 114.

²⁵ Fr. Pesty, *Szörényi*, I, p. 463, 465; II, p. 114.

²⁶ Dragoș Lucian Țigău, *Familia Fiat de Armeniș în secolele XV-XVII*, în *Banatica*, 14/II, 1996, p. 28 și tabloul genealogic.

²⁷ C. Feneșan, *Caransebeșul la începutul celei de-a doua ocupații habsburgice (1688)*, în *RI*, VII, 1996, nr. 1-2, p. 84.

²⁸ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, p. 295, 344; idem, *Szörényi*, I, p. 327.

²⁹ MOL, P szekció, P291, *Gámán család*, 1 tétel 1536-1905, f. 80v (pozițiile 13 și 27).

Apelativul *cel tânăr* a fost specificat pentru a-l diferenția pe Mihai de ruda sa mai vârstnică. Ultima atestare a seniorului, din 1644, nu exclude posibilitatea ca acesta să mai fi trăit ceva timp sau chiar să apuce anul 1655. Precizarea din acel protocol este foarte importantă, întrucât exclude posibila confuzie dintre două persoane cu același nume, dar din generații diferite, și evidențiază existența unui personaj nou, pe care sursele istorice îl vor readuce la lumină tocmai în anul 1688. Mihai Fodor *junior* s-a remarcat la sfârșitul secolului XVII prin demersurile sale în vederea recuperării pământurilor și privilegiilor pierdute în timpul ocupației otomane asupra Banatului de munte³⁰. El a fost ultimul vicecomite (nominal) al comitatului Severin. Șirul prezentărilor de persoane se încheie cu nobilul George Fodor. Viața acestuia este surprinsă într-o unică mărturie, din 18 noiembrie 1687, care evidențiază contribuțiile materiale făcute împreună cu Ștefan Fiat, pentru întreținerea trupelor imperiale din Transilvania³¹.

Descrierea amănunțelor genealogice, oarecum anostă, este importantă pentru înțelegerea celorlalte aspecte din viața familiei studiate aici. Patrimoniul imobiliar al familiei este suficient de bine ilustrat documentar. Cele dintâi stăpâniri pot fi localizate la Nevrincea (lângă Făget) și *Welkfalwa* (așezare azi dispărută)³², primul toponim fiind atașat la numele lui Ioan Fodor, iar al doilea fiind legat de Francisc și Ioan Fodor. Aceste aluzii sunt confirmate direct în două acte³³ emise la 25 iunie și 19 noiembrie 1573. Prima mărturie evocă împotrivirea nobilului Mihai Fodor față de introducerea lui Mihai Balasfy în posesia moșiilor Nevrincea și *Welchiest* din districtul Caransebeșului. În mod cert, opoziția trebuie să fi fost întemeiată pe drepturi de stăpânire anterioare, care în acel moment erau încălcate din ignoranță. Pentru a remedia eroarea apărută, Mihai Fodor a întreprins demersurile necesare, iar răsplata nu a întârziat. Peste câteva luni, Mihai Balasfy a renunțat în favoarea lui Mihai Fodor la toate drepturile sale asupra celor posesii, însă nu gratuit, ci în schimbul a 65 de florini. Acest amănunt sugerează fie că moșiile fuseseră grevate de

³⁰ C. Feneșan, *Caransebeșul*, p. 79; idem, *Stăpâni și supuși în comitatul Severinului în timpul celei de-a doua ocupații habsburgice (1688-1699)*, în *Banatica*, 14/II, p. 176, 178; idem, *Comitatul Severinului la sfârșitul secolului al XVII-lea*, în *Tibiscum*, VII, 1988, p. 223-224.

³¹ MHH. *Diplomataria*, XV, Pest, 1870 (= *Diplomatarium Alvinczianum*, II), p. 268.

³² Așezările *Welkfalwa* și *Welchesdfalva* (atestate la 1444-1480) sunt astăzi dispărute, cf. C. Suci, *op. cit.*, II, p. 423.

³³ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, p. 725-727.

datorii, posibil un zălog, fie că proprietarul de drept a făcut concesi, dorind să scape cu orice preț de un lung și istovitor proces, așa cum avusese parte în anii 1561–1568. Familia Fodor a reușit să stăpânească pe mai departe amintitele posesii, dovadă că în 1598, nobilul Francisc Fodor avea câțiva slujitori în cele două așezări³⁴.

În decursul secolului al XVI-lea, familia Fodor a avut posibilitatea de a-și extinde stăpânirile, dar această șansă a avut ca preț interminabile procese de proprietate. Primele știri datează din 24 iunie și 14 decembrie 1539, când nobilii Vaida s-au opus energic, cu armele, la introducerea lui Francisc Fodor în posesia moșiilor Cornereva și Domașnea³⁵. Dacă împotrivirea lor avea o justificare reală, cele două posesii figurând în patrimoniul familial încă din 1535, în schimb, rămân obscure motivele pentru care nobilul Francisc Fodor a primit amintitele sate. Cert este faptul că ambele opoziții l-au determinat pe regele Ioan Zápolya să treacă pe seama fiscului toate posesiile familiei Vaida (19 ian. 1540)³⁶. Moartea regelui nu a anulat confiscarea, nobilii Francisc Fodor și Francisc Moise (frați după mamă) intrând în stăpânirea celor două posesii ale rivalilor din familia Vaida (oct.–nov.1543)³⁷. Aceasta este dovada faptului că amintiții nobili au adus reale servicii familiei Zápolya, credință care a fost răsplătită pe măsură. Totodată, Francisc Fodor s-a bucurat și de sprijinul puternicului comite timișan Petru Petrovici care, la 27 martie 1544, porunca tuturor cnezilor crainici să nu deranjeze pe amintitul nobil sau pe supușii săi, în persoana și toate bunurile lor³⁸. Pierderea suferită i-a determinat pe nobilii Vaida să deschidă la tribunalul districtual (13 ian. 1547) un proces pentru moșiile Cornereva și Domașnea. Audierile de la Lugoj (4 mai 1547) și Caransebeș (26 ian. 1548) nu au adus familiei Vaida rezultatul favorabil așteptat³⁹. Mai mult, la 27 aprilie 1560, nobilii Mihai Fodor și Mihai Moise au continuat acțiunea judiciară a părinților lor (atunci decedați) împotriva

³⁴ Fr. Pesty, *Krassö*, IV, p. 219-220.

³⁵ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, p. 193-194, 226-227.

³⁶ *Ibidem*, p. 228-229.

³⁷ *Ibidem*, p. 360-362 (11 sept. și 11 oct. 1543).

³⁸ *Ibidem*, p. 362.

³⁹ *Ibidem*, p. 391-394, 397-398, 408-410. Există indicii despre unele negocieri purtate între cele două familii. Înainte de 29 iulie 1546, Francisc Fodor și George Moise l-ar fi rugat, prin interpuși, pe Grigore Vaida să nu accepte o împărțeală de bunuri, făcută cu jurământ în catedrala din Alba Iulia (*ibidem* p. 388-389). La 26 apr. 1548 nu intervenise nicio împăcare în legătură cu împărțirea moșiilor.

nobililor Vaida pentru *universae litterae et literalia sua instrumenta factum totalium porcionum suarum possessionariarum in possessionibus ... nec non predys...* Instanța a hotărât ca membrii familiei Vaida să fie muștrați pentru reținerea actelor celor nouă posesii și predii, fiind obligați să le predea fără vreo piedică (*sine defectu reddere et remittere*) proprietarilor de drept⁴⁰.

La scurt timp după încheierea procesului care durase 20 de ani, Mihai Fodor și cumnatul său George Moise au fost implicați într-un alt conflict de proprietate cu nobilii Ioan Fiat, Ladislau Bakoczi și Ioan Lățug pentru posesiile Criva și Domașnea. Noul proces, început la 10 ianuarie 1561, ilustrează un caz tipic de litigiu între rude de sânge sau prin alianță, în vederea delimitării drepturilor patrimoniale⁴¹. Din cercetarea genealogiilor neamurilor angrenate în proces, reiese că Ioan Fiat a fost fiul lui Francisc Fiat, Ladislau Bakoczi era fiul Anei Fiat, verișoara primară a pomenitului Francisc, iar George Moise apare căsătorit cu Adviga Fodor, sora lui Mihai și fiica lui Francisc Fodor. Dacă se ține seama și de faptul că, în 1542, Francisc Fiat, Francisc Fodor și Francisc Moise erau prezentați ca frați după mamă (*fratres uterini*), se pot aprecia mai corect pretențiile acestor justițiabili. Procesul a trenat ani întregi, ajungând în dezbaterea tuturor instanțelor existente. Astfel, la 31 octombrie 1563, procesul aflat pe rolul instanței princiare, a fost retrimis autorităților severinene pentru rejudecare. Cu ocazia noii cercetări (22 nov. 1563) se menționa decesul lui George Moise, unul din împričinați⁴². Cauza a fost retrimisă principelui spre judecare (8 ian. 1566), fapt realizat abia la 21 iunie 1568. Peste câteva luni (25 oct.), cu ocazia introducerii lui Ioan Fiat în posesia moșiei Criva, judele din Domașnea, la îndemnul nobilei Adviga Fodor, a protestat și s-a opus cu armele⁴³. Această împotrivire părea să amplifice și să prelungească discordia, însă curând, la 20 noiembrie 1568, a intervenit o înțelegere între cele două părți: *deinde terras praescriptas litigiosas taliter inter se divisissent*. Posesia

⁴⁰ *Ibidem*, II/5, p. 467-468. Tot atunci, beneficiarii au primit de la principele Ioan Sigismund o copie a ordinului de introducere în posesie din sept. 1543 (p. 468-469). Faptul că nobilii Fodor au stăpânit doar părți de sate este confirmat de conscripția porților din 1603, unde aceștia apar proprietari, alături de nobilii Vaida, la Cornereva și Domașnea (Fr. Pesty, *Szörényi*, II, p. 57, 284).

⁴¹ *Ibidem*, p. 474-476.

⁴² *Ibidem*, p. 523-524, 534-535.

⁴³ *Ibidem*, p. 581-583, 638-644, 650.

Criva a revenit familiei Fiat, în timp ce nobilii Fodor au rămas stăpâni la Domașnea⁴⁴.

Peste câțiva ani (1573), liniștea nobilului Mihai Fodor a fost din nou tulburată de problema înstrăinării celor două vechi posesii, Nevrincea și *Welchiest*, aspect evocat mai înainte. Urmașii acestui nobil au stăpânit și alte posesii, predii sau părți de sate. Conscriptiile, procesele verbale de punere în posesie sau depozitiile martorilor în procese oferă informații despre numărul porților fiscale și numele slujitorilor familiei din diferite așezări. După numele purtat, cei mai mulți dintre supușii familiei erau neîndoielnic români: *Jankwl Bratha in Moysesst; Jancha, Myza, Bwkwr in Newrinche; Petrus Flora in Velchest* (mai 1598)⁴⁵.

De asemenea, membrii familiei au achiziționat diverse case și grădini în Caransebeș, precum și fânețe în apropierea orașului. În timp, bogăția familiei a devenit considerabilă. La 12 aprilie 1586, Barbara Flore(a), văduva nobilului Mihai Fodor, a dat 312 florini cu împrumut familiei Annoka, primind ca zălog (pentru opt ani) jumătate din prediul *Pestelzty*, în hotarul posesiei Jena⁴⁶. Peste un deceniu, Francisc Fodor, unul din cei mai însemnați nobili din Caransebeș, a investit 3.000 de florini în castelul Bocșa, recent recuperat de la otomani⁴⁷.

În privința raporturilor de proprietate stabilite între membrii familiei, nu există informații edificatoare. Se poate admite, după uzanțele epocii și exemplul altor familii, că a existat o tendință de excludere a femeilor de la stăpânirea și moștenirea pământurilor. Nici în cazul apărării drepturilor patrimoniale în instanță, femeile nu au fost favorizate, fapt sugerat de procesul moșiei Criva, în care interesele nobilei Adviga Fodor au fost reprezentate de soțul ei.

Prestigiul familiei Fodor a fost consolidat nu numai prin averea acumulată, ci și prin demnitățile ocupate la nivelul societății locale⁴⁸. Cele mai timpurii documente îi arată pe reprezentanții familiei îndeplinind misiunea modestă de martori la introduceri în posesie (1491, 1548). Următoarea serie de acte, de la cumpăna secolelor XVI–XVII, ilustrează un *cursus honorum* în

⁴⁴ *Ibidem*, p. 651. La Domașnea apar ca proprietari și în anii 1603, 1649. (Pesty, *Szörényi*, II, p. 56-57).

⁴⁵ Fr. Pesty, *Krassö*, IV, p. 219-220.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 117-118. În 1588, Adviga Fodor este amintită cu ocazia unei zălogiri a patru iobagi, la Mărul, pentru 80 florini (idem, *Szörényi*, II, p. 4).

⁴⁷ *Ibidem*, II/1, 1884, p. 59.

⁴⁸ Vezi anexa studiului.

plină ascensiune. Cea mai edificatoare este cariera nobilului Francisc Fodor (n. 1564). În 1590, pe când avea 26 de ani, el a fost desemnat de principe (8 febr.) să asiste la o punere în posesie, procedură la care a participat în mod efectiv (30 martie). Peste câțiva ani, alături de alți 20 de nobili, Francisc Fodor a fost membru într-o comisie de verificare financiară a fondurilor orașului Caransebeș (6 martie 1594). Între 1597–1600, s-a remarcat în cadrul funcției colegiale de castelan al districtului Caransebeș, organizând apărarea Banatului montan. Francisc Fodor s-a distins mai ales cu ocazia luptei de la Lugoj (iunie 1598), unde otomanii au suferit pierderi însemnate⁴⁹. În calitatea sa de castelan, a îndeplinit și sarcini administrative: adevărea unora tranzacții imobiliare, puneri în posesie, rezolvarea unor litigii patrimoniale, întocmirea de rapoarte către principe etc. La 6 iunie 1599, el a participat la redactarea testamentului doamnei Elisabeta Simon, văduva lui Francisc Mâtniceanu⁵⁰. În anii tulburi ai începutului de secol XVII, Francisc Fodor și-a continuat ascensiunea, devenind comitele comitatului Severin. El a urmărit, pe mai departe, asigurarea liniștii locuitorilor bănățeni. În martie 1603, împreună cu primarul George Vaida și alți nobili, Francisc Fodor a militat pentru primirea pașnică a trupelor lui Moise Székely, plecate din Timișoara spre Transilvania, cu scopul îndepărtării administrației habsburgice. A fost o decizie înțeleaptă, întrucât orașul Caransebeș, lipsit de artilerie și fortificații puternice, cu case din lemn, ar fi fost distrus cu ușurință, în caz de împotrăvire⁵¹. Peste un an, în 1604, el s-a opus exceselor haiducilor sârbi care stăpâneau Caransebeșul, dar îndrăzneala l-a costat viața. Francisc Fodor și alți nobili au fost executați la ordinul banului Simon Lodi „mai ales de aceea, fiindcă luptaseră din răspuțeri pentru libertatea orașului” (*ea potissimum de causa, quod hi maxime libertatem civitatis propugnassent*). A dispărut atunci „un bărbat de o înțelepciune și valoare remarcabile, departe de înșelătoriile ascunse ... din rândurile nobilimii orășenești” (*ex urbana nobilitate*)⁵².

În prima parte a secolului XVII, un alt membru ilustru al familiei, Mihai Fodor, a deținut demnități importante la nivelul orașului Caransebeș și al comitatului Severin. Activitatea sa de primar este ilustrată îndeosebi prin adevărea unora numeroase tranzacții imobiliare (vânzări, cumpărări,

⁴⁹ Însemnarea lui Szamosközi, în MHH. *Scriptores*, XXVIII, Budapeșt, 1876, p. 95.

⁵⁰ Fr. Pesty, *Krassö*, IV, p. 224-225.

⁵¹ MHH. *Scriptores*, XXIX, p. 10; W. Bethlen, *op. cit.*, V, 1789, p. 208.

⁵² W. Bethlen, *op. cit.*, VI, p. 47, 65.

donații, schimburi). Într-o scrisoare trimisă prefectului principelui George Rákóczi I (26 martie 1636), Mihai Fodor sintetizează relatările spionilor săi trimiși la Belgrad, referitoare la intențiile otomanilor. Primarul nu a uitat să-i reamintească prefectului de cele 30 de tunuri pe care le aștepta⁵³. Demnitățile mai înalte, de comite sau viceban, i-au conferit acestui nobil competențe mai largi: legalizarea înțelegerii dintre doi particulari pentru renunțarea reciprocă la procesele purtate de unul contra altuia (1622), reglementarea problemei unei dote (1635), aplicarea și respectarea dispozițiilor unei diplome de înnobilare (1644) etc. Autoritatea și prestigiul lui Mihai Fodor sunt dovedite prin cumularea, timp de mulți ani, a unor funcții importante. Spre sfârșitul carierei (20 nov. 1643), pe când acesta era viceban și prim-jude al Caransebeșului, o diplomă princiară evocă faptele deosebite ale sale și ale altor notabilități „care viețuiesc în acele părți îndepărtate și de hotar ... aproape gătuși de strânsoarea turcilor ... fiind hărțuiți de atacurile date de aceia și siliți să facă veghe și străji neîntrerupte, atât pentru binele lor personal, cât mai ales pentru binele public...”. Printre atribuțiile îndeplinite de acești oficiali, diploma enumeră: apărarea hotarelor și mai ales a cetăților Caransebeș și Lugoj, apoi sprijinul acordat solilor și iscoadelor⁵⁴. Funcția de vicecomite al Severinului a mai fost deținută și de alte persoane din familie, atât în timpul rămas până la ocupația otomană, cât și după înlăturarea acesteia. De altfel, ultimul vicecomite (nominal) din Banatul montan a fost Mihai Fodor, în anul 1701.

Prezentarea acestor demnități impune cercetarea gradului de cultură al nobililor Fodor, întrucât îndeplinirea eficientă a funcțiilor se leagă indisolubil de elaborarea unui volum apreciabil de acte administrative, de cunoașterea legislației Principatului și a normelor cutumiare locale. Din această perspectivă, sursele istorice sunt foarte discrete, ele indicând, doar pentru unele persoane din familie, faptul că semnau și sigilau *manu propria* hârtiile care îi priveau (1636, 1644, 1647, 1695, 1699)⁵⁵. Un grad de cultură mai ridicat poate fi atribuit lui Mihai Fodor, care în 1647 era copist și notar în cancelaria mică

⁵³ TT, 1884, p. 319.

⁵⁴ C. Feneșan, *Diplome*, p. 252.

⁵⁵ 1644. *Publicatae, praesentatae sunt coram me, vicebano Zeoreniensis, Michaele Fodor m. pra. (ibidem, p. 132); Én Fodor Ferencz attam ezt az privilégiumot város ládaiaban. Anno 1650* (Fr. Pesty, *Krassó*, IV, p. 295). La 28 dec. 1647, Francisc Fodor și Iacob Fiat semnau un raport către principe, referitor la un proces de proprietate (Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond *Microfilme Ungaria*, rola 629, c. 1068).

princiară (*scriba et juratus notarius cancellariae minoris*). Din nefericire, nu este absolut sigur dacă acest Mihai Fodor aparține familiei bănățene studiate aici ori altui neam din Transilvania⁵⁶.

La fel de obscure sunt aspectele profesionale. Se poate admite că până la extinderea Reformei, primii reprezentanți nobili ai familiei au mărturisit credința catolică, și tot astfel, că generațiile mai recente au îmbrățișat una din confesiunile protestante. Informații relevante nu există încă decât pentru nobilul Mihai Fodor care era reformat și, pe când îndeplinea funcția de primar al Caransebeșului, a obstrucționat activitatea misionarului iezuit George Buitul⁵⁷.

Ultimul capitol al acestei cronici de familie începe în anul 1658, când otomanii au cucerit și partea montană a Banatului istoric. Atunci „un mare număr dintre acei nobili cari în cursul secolului al XVII-lea păstraseră dreptul lor la dregătorii și onoruri, într-un ținut aproape autonom: familiile Fodor, Castruț, Lățug, Gârliște, Ivul, Peica, Fiat, Vaida, Bobic, Găman, Iojica, trecură în părțile vecine nemeșești, ale Hațegului și Inedoarei, bucurându-se de scutiurile pe care li le votă Dieta ardeleană la 1675”⁵⁸. Evoluția războiului austro-otoman, după asediul Vienei, a dat oarecare speranțe elitelor bănățene pribegite. Sprijinul oferit taberei habsburgice transpăre dintr-o scrisoare redactată la 18 noiembrie 1687, în care se preciza că domnii Ștefan Fiat și George Fodor din comitatul Hunedoarei au contribuit cu vite la întreținerea trupelor imperiale⁵⁹. În anul următor, prima grijă a nobilimii revenite în Banatul recent eliberat de sub dominația otomană, a fost recuperarea fostelor proprietăți și obținerea recunoașterii vechilor privilegii din partea Curții vieneze. Dezamăgirea și nemulțumirea elitelor bănățene față de intransigența noilor autorități, care nu acceptau decât principiul *uti possidetis*, au fost exprimate în câteva proteste oficiale (9 iunie și 22 iulie 1695). La demersurile nobilimii severinene a

⁵⁶ *Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae*, X (1637-1649), Budapest, 1884, p. 465.

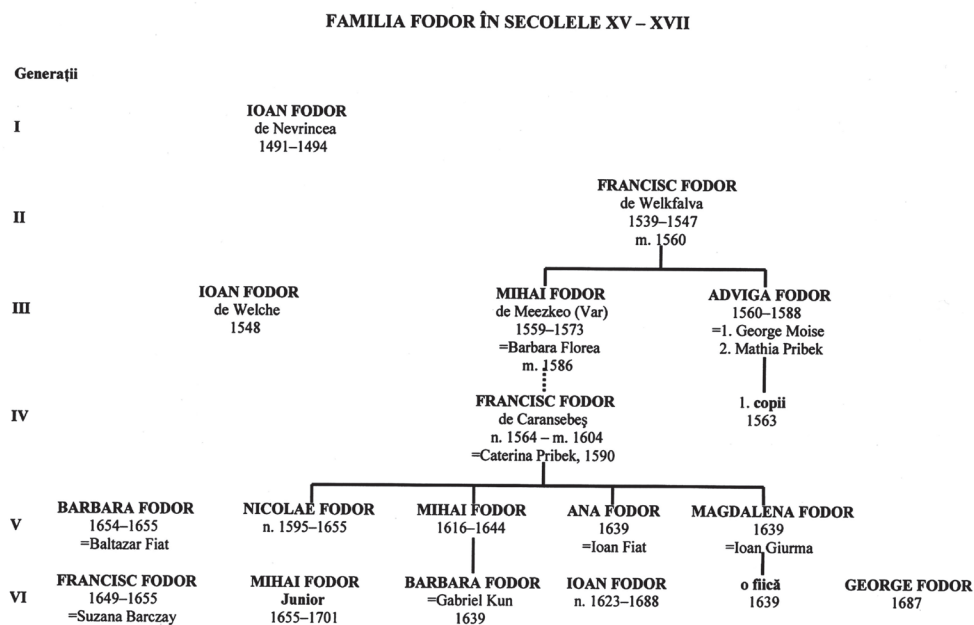
⁵⁷ Molnár Antal, *Jezuita misszió Karánsebesen (1625-1642)*, în *TSz.*, XLI, 1999, nr. 1-2, p. 145.

⁵⁸ Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, ed. II, București, 1989, p. 215; *Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae*, XVI (1675-1679), Budapest, 1893, p. 228.

⁵⁹ Vezi nota 31.

subscris și familia Fodor⁶⁰. Încerezători în dreptatea cauzei lor și în mersul favorabil al evenimentelor, Mihai Fodor împreună cu doi nobili (toți locuind la Hațeg) au solicitat comitelui Petru Măcițaș să convoace o adunare comitatensă pentru rezolvarea problemelor curente (9 febr. 1699)⁶¹. Din nefericire, în acele zile deja fusese încheiat Tratatul de la Karlowitz care a prevăzut revenirea întregului Banat sub stăpânirea otomană. Cu totul surprinzător, în 1701, Mihai Fodor figurează în dregătoria de vicecomite al Severinului, desigur, o funcție nominală. Este dovada faptului că nobilimea bănățeană nu s-a resemnat cu această pierdere și întreținea în continuare mari speranțe pe care însă istoria nu i le-a confirmat.

Familia Fodor în secolele XV–XVII

⁶⁰ C. Feneșan, *Stăpâni*, p. 176-180; idem, *Comitatul*, p. 211, d. IX.

⁶¹ Idem, *Comitatul*, p. 223-224, d. XXV.

Patrimoniul imobiliar al familiei Fodor în secolele XVI–XVII

I. Posesii și părți posesionare

a) districtul Caransebeș

Așezările dispărute sunt însemnate cu asterisc.

<i>Nr. crt.</i>	<i>Posesia</i>	<i>Data</i>	<i>Beneficiar</i>	<i>Observații</i>
1	Nevrincea	8 iunie 1491	Ioan Fodor <i>de Lewrinche</i>	Numele arată calitatea de proprietar în sat. (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/2, p. 322).
2	Welkfalwa *	24 iunie 1539 27 martie 1544	Francisc Fodor <i>de Welkfalwa de Welkowch</i>	Numele arată calitatea de proprietar în sat. La 19 nov. 1573, Mihai Fodor a răscumpărat cu 65 florini posesiile Nevrincea și Welchiest. (<i>Ibidem</i> , II/4, p. 193, 226, 362, II/5, p. 727).
3 4 5 6 7 8 9 10 11	Krywa* Domașnea Gardowyn* Thodorowycza* utraque Kanych (Cănicea) Cornereva Ohaba* Polyan*	11 sept. și 11 oct. 1543	Francisc Fodor <i>de Welkfalwa</i> și Francisc Moise	În 1540, regele Ioan Zápolya a confiscat de la familia Vaida posesiile și le-a acordat celor doi nobili. Abia în 1543 s-a reușit introducerea lor în posesie. (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/4, p. 360-362).
12	Var	1559, 21 iunie 1568	Mihai Fodor <i>de Meezkeo</i>	Numele arată calitatea de proprietar în sat. (<i>Századok</i> , ian. 1870, p. 58; Pesty, <i>Szörény</i> , III, p. 362).
13	Pestelzty*	12 aprilie 1586	Barbara Flore văduva lui Mihai Fodor	Primește ca zălog jumătatea prediului aflat în hotarul posesiei Jena. (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, p. 117-118).
14	Iaz	1628, 25 nov. 1655	Mihai Fodor, apoi Mihai Fodor <i>cel tânăr</i>	Aveau iobagi în sat. (Idem, <i>Szörény</i> , II, p. 99; MOL, P 291 <i>Gámán család</i> , 1 tétel 1536-1905, f. 80 v).
15	Karand (Căvăran)	6 iunie 1638	Nicolae Fodor	Avea un iobag în localitate. (Idem, <i>Krassó</i> , IV, p. 310-311).
16	Găvojdia	27 febr. 1649	Francisc Fodor și Suzana Barcsai	Erau proprietari de terenuri. (<i>Ibidem</i> , II/1, p.178; IV, p. 344)

b) districtul Caraș

<i>Nr. crt.</i>	<i>Posesia</i>	<i>Data</i>	<i>Beneficiar</i>	<i>Observații</i>
17	Tirney*	3 febr. 1597	Francisc Fodor	Avea un slujitor în sat. (Pesty, <i>Krassö</i> , IV, p. 193).

c) districtul Lugoj

<i>Nr. crt.</i>	<i>Posesia</i>	<i>Data</i>	<i>Beneficiar</i>	<i>Observații</i>
18	Moysest*	mai 1598	Francisc Fodor	Avea un slujitor în sat. (Pesty, <i>Krassö</i> , IV, p. 219).

d) districtul Almăj

<i>Nr. crt.</i>	<i>Posesia</i>	<i>Data</i>	<i>Beneficiar</i>	<i>Observații</i>
19	Bozovici	1603	Francisc Fodor	În conscripția fiscală figurează cu o poartă. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, p. 33).

II. Proprietăți în perimetrul orașului Caransebeș

<i>Nr. crt.</i>	<i>Data</i>	<i>Proprietari</i>	<i>Bunuri stăpânite</i>
1	1601	Francisc Fodor	Se amintea de vechea sa casă. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, p. 245-246)
2	1616	Mihai Fodor	Cumpără cu 5 florini o grădină pe strada <i>Călugrilor</i> . (Ibidem, p. 243).
3	1632	Mihai Fodor	Stăpânea un fâneț lângă oraș, la <i>Racovița</i> . (Ibidem, p. 240)
4	1637	Mihai Fodor	Avea o grădină cu iarbă pe strada <i>Banului</i> . (Ibidem, p. 242)
5	1650	Nicolae Fodor	Își schimbă grădina din strada <i>Banului</i> cu o altă grădină stăpânită de Gabriel Fiat, plătind în plus 30 taleri de Graz. (Ibidem, p. 242)
6	30 august 1688	Ioan și Mihai Fodor	Revendicau terenuri și o moară în oraș pe care le stăpâniseră înainte de anul 1658. (C. Feneșan, <i>Caransebeșul</i> , p. 78, 84).

Funcții deținute de membrii familiei în secolele XVI–XVII

Nr. crt.	Numele	Funcția	Data sau perioada
1	Ioan Fodor <i>de Lewrinche</i>	Desemnat <i>homo regius</i> la o introducere în posesie (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/2, p. 322).	8 iunie 1491
2	Ioan Fodor <i>de Welche</i>	Participă ca <i>homo regius</i> la o introducere în posesie (<i>ibidem</i> , II/4, p. 428).	5 iulie 1548
3	Francisc Fodor	Desemnat și participant cu alți nobili la realizarea unei puneri în posesie (Pesty, <i>Krassö</i> , IV, p. 142-144).	8 febr.–30 mart. 1590
4	Francisc Fodor	Membri în comisia de verificare financiară a orașului Caransebeș (<i>idem</i> , <i>Szörény</i> , II, p. 224, 260).	6 mart. 1594
5	Francisc Fodor	Desemnat cu alți nobili să realizeze introduceri în posesie (<i>idem</i> , <i>Krassö</i> , IV, p. 182, 201).	23 dec. 1596, 13 iun. 1597
6	Francisc Fodor	Castelan al districtului Caransebeș (împreună cu Nicolae Kastrucz, apoi cu Mihai Vaida). (<i>ibidem</i> , p. 206, 230-231; C. Feneșan, <i>Documente</i> , p. 112)	12 iulie 1597, 16 oct. 1599, 25 iun. 1600
7	Francisc Fodor	Comite al comitatului Severin (Pesty, <i>Szörény</i> , I, p. 324).	1601, 1603
8	Mihai Fodor	Comite al districtului Caransebeș și al comitatului Severin (C. Feneșan, <i>Documente</i> , p. 151).	30 iun. 1622
9	Nicolae Fodor	Desemnat și participant cu alți nobili la realizarea unei introduceri în posesie (Pesty, <i>Krassö</i> , IV, p. 280-282).	3 iul.–6 aug. 1624
10	Mihai Fodor	Primarul orașului Caransebeș (C. Feneșan, <i>Documente</i> , p. 152, 158, 169, 176-179; <i>idem</i> , <i>Diplome</i> , p. 252; <i>Történelmi Tár</i> , 1884, p. 319)	9 febr. 1626, 22 apr. 1633, 26 mart. 1636, 10 mart. 1638, 31 mart. 1642, 20 nov. 1643
11	Mihai Fodor	Vice-ban al comitatului Severin (<i>vicebanus Zeoreniensi</i>) (Pesty, <i>Krassö</i> , IV, p. 298; <i>idem</i> , <i>Szörény</i> , I, p. 405; II, p. 266; C. Feneșan, <i>Diplome</i> , p. 132, 252)	17 martie 1635, 1640, 1642, 20 nov. 1643, 1644
12	Francisc Fodor	Vicecomite al comitatului Severin (cu Ladislau Floca, apoi cu Andrei Tivadar) (Pesty, <i>Szörény</i> , I, p. 327-328).	1646, 1649
13	Mihai Fodor	Copist în cancelaria mică a principelui ardelean (<i>Mon. Com. Reg. Trans.</i> , X, p. 465).	26 oct. 1647
14	Mihai Fodor	Vicecomite (nominal) al Severinului (Pesty, <i>Szörény</i> , I, p. 329).	1701

DIE FAMILIE DER ADLIGEN FODOR IN DEN 16. – 17. JAHRHUNDERTEN

Zusammenfassung

Im Mittelalter hat das Banat einen bedeutenden Adel (*magna nobilitas*) gehabt und Karansebesch wurde schon im Jahre 1583 als eine Adelsresidenz (*rezidenza de nobili*) gekennzeichnet. Im Rahmen dieser Elite hat die Familie Fodor einen besonderen Platz gehabt. Die Entwicklung der Familie Fodor kann urkundlich nur ab 16. Jahrhundert verfolgt werden. Für die 16.–17. Jahrhunderte gibt es Beweise über das Leben von 16 Personen (unter denen 11 Männer), die 6–7 Generationen umfassen. Nach 1500 erscheint die Familie in ein vorwiegend rumänisches Adelsmilieu einbezogen.

Die Zeitspanne 1540–1658 war eine der wichtigsten Sequenzen aus der Geschichte dieser Familie, weil – zu jener Zeit – das Vermögen, der Einfluss und das Ansehen der Adligen Fodor ein bemerkenswertes Niveau erreicht haben.

Dieser ehrwürdige Platz wurde durch folgende Mittel gesichert: durch Verschwägerungen mit anderen großen Adelsfamilien (Fiat, Kun), durch wichtige im Distrikt oder in der Stadt Karansebesch innegehabte Ämter (Vizebane, Obergespäne, Untergespäne, Schlossherren, Geschworene, Bürgermeister), sowohl auch durch den Besitz von zahlreichen Eigentümern (etwa 25 Landgüter, Landhäuser und Gärten).

Ein wichtiges Mitglied der Familie war Francisc Fodor (1564–1604). Er war als „ein besonders kluger und wertvoller Mann beschrieben, der sich von den geheimen Umtrieben der Stadtadligen fernhielt“. In den 16.–17. Jahrhunderten wurden die Adligen Fodor zusammen mit anderen berühmten Persönlichkeiten, „die in Gegenden weit von der Grenze wohnten (...) vom Druck der Türken fast erstickt (...) von deren Angriffe gezwungen, ununterbrochen Wache zu halten, sowohl zu ihrem persönlichen Wohl, als insbesondere zum Volkswohl“.

Zum Unglück führte die zunehmende Eroberung des Banats von den Türken zur Verringerung des Reichtums und der Macht der Adligen Fodor. Nach 1700 verschwindet diese Familie aus dem Banater Leben.